

Harminckét lap, amely megrengette a világot

Százéves a hozzáadottérték-adó rendszere

Szerkesztette:

Kenyeres Sándor • Kovács Tamás • Vágyi Ferenc Róbert • Varga József

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Harminckét lap, amely megrengette a világot

Százéves a hozzáadottérték-adó rendszere

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2019

Szerkesztők:

Kenyeres Sándor, Kovács Tamás, Vágyi Ferenc Róbert, Varga József

Szakmai lektorok:

Bíró Zoltán: 1., 2., 9. fejezet
Szilovics Csaba: 10., 11., 12. fejezet
Kenyeres Sándor: 4., 5., 6., 8. fejezet
Vágyi Ferenc Róbert: 7., 13. fejezet

Szerzők:

Baksa Anikó	Kovács Ferenc
Darák Péter	Molnár Gábor Miklós
Domokos László	Siemens, Carl Friedrich von
Gilányi Zsolt	Szappanos Júlia
Hajnal Péter	Vágyi Ferenc Róbert
Jancsa-Pék Judit	Varga József
Kenyeres Sándor	Vira Sándor
Király László György	

Nyelvi lektor: Tompáné Székely Zsófia

Technikai szerkesztő: Horváthné Józsa Ágnes

A könyv a Soproni Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködés keretében, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával készült.

Kiadja: Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Felelős kiadó: Dr. Alpár Tibor László kutatási és külügyi rektorhelyettes

© Soproni Egyetem Kiadó

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-963-334-337-1 (nyomtatott)
ISBN 978-963-334-338-8 (elektronikus)
DOI 10.35511/978-963-334-338-8

Minden jog fenntartva.

Az esetlegesen előforduló nyomdai hibákért felelősséget nem vállalunk!

Harminckét lap, amely megrengette a világot

Tartalomjegyzék

Előszó	9
I. rész A forgalmi adók szerkezete	13
1. Az útvámtól a hozzáadottérték-adóig (Kenyeres Sándor)	15
1.1. Mozzanatok az adózás történetéből	15
1.2. Bevezetés	19
1.3. Az adózásról általában	19
1.3.1. Az adózás, mint társadalmi jelenség	19
1.3.2. Az adózás jogi megközelítése	20
1.4. Az adózás folyamata	24
1.4.1. Az adó megfizetése	24
1.4.2. Az adó begyűjtése	25
1.4.3. Az adóteher-viselés és az adóáthárítás	27
1.4.4. Az adók osztályozása	28
1.5. Forgalmi adók	30
1.5.1. A forgalmi adók csoportosítása	30
1.5.2. Forgalmi adók az adójogfennhatóságok között	31
1.5.3. A közvetett adók	32
1.6. A forgalmi adók összehasonlítása	33
1.6.1. Az egyfázisú forgalmi adó	33
1.6.2. Többfázisú forgalmi adó	33
1.6.3. Az összfázisú forgalmi adó	33
1.6.4. A hozzáadottérték-adózás	35
1.6.5. A halmozódás nélküli összfázisú forgalmi adó	39
1.7. A hozzáadottérték-adózás történetéből	41
1.7.1. A hozzáadottérték-adózás előzményei	41
1.7.2. A hozzáadottérték-adózás bevezetése	42
1.8. Összegzés	44
1.9. Irodalomjegyzék	45
2. Az áfa módszertana, jellemzői, logikája, felépítése (Vágyi Ferenc Róbert) ..	47
2.1. A forgalmi adók rendszere	47
2.2. Az áfatörvény hatálya	51
2.2.1. Területi hatály	51
2.2.2. Személyi hatály	51
2.2.3. Tárgyi hatály	52
2.3. A teljesítés helye	54
2.3.1. Termékértékesítés	55
2.3.2. Szolgáltatásnyújtás	55
2.3.3. Közösségen belüli beszerzések	56
2.3.4. Termék importjának teljesítési helye	56
2.4. Adófizetési kötelezettség, adó megállapítása	57

2.5.	Az adó alapja	58
2.6.	Az adó mértéke	60
2.7.	Adómentesség	60
2.7.1.	Tevékenység közérdekű jellegére tekintettel adómentes.	62
2.7.2.	Tevékenység egyéb sajátos jellegére tekintettel adómentes	62
2.7.3.	Adókötelessé tétel	63
2.7.4.	Közösségen belüli értékesítés, beszerzés.	63
2.7.5.	Termék importja	64
2.7.6.	Termékexport.	64
2.7.7.	Nemzetközi közlekedés.	65
2.8.	Az adó levonási jog tartalma	65
2.8.1.	Adólevonási jog keletkezése.	65
2.8.2.	Az adó megosztása	66
2.8.3.	Levonási jog korlátozása	66
2.8.4.	Az adólevonási jog gyakorlásának feltételei.	67
2.8.5.	Különös szabályok	67
2.9.	Az adófizetésre kötelezett.	68
2.10.	Az adó megállapítása	68
2.11.	Számlázási szabályok	69
2.12.	Összefoglalás	69
2.13.	Irodalomjegyzék	71

II. rész A hozzáadottérték-adó történetéről. 73

3. A megnevesített forgalmi adó

(Veredelte Umsatzsteuer) (Carl Friedrich von Siemens). 75

4. Amerikai áfa kísérletek – társasági adó kiváltása

forgalmi adóval (Kovács Ferenc). 99

4.1.	VAT versus GST	99
4.2.	A VAT kialakulása.	101
4.2.1.	A kezdetek	101
4.2.2.	USA-beli elképzelés egy új típusú adóról	101
4.2.3.	A Francia modell	102
4.3.	A Michigani „Single Business Tax”.	103
4.3.1.	Az SBT története	103
4.3.2.	Az SBT általános szabályai	104
4.3.3.	Az SBT alapjának meghatározása	104
4.3.4.	SBT kedvezmények, mentességek	106
4.3.5.	Főbb változások az SBT-ben.	107
4.3.6.	Néhány statisztikai adat az SBT-ről.	108
4.3.7.	Néhány záró gondolat	109
4.4.	Irodalomjegyzék	110

5. A franciaországi általános forgalmi adó születésének körülményei (Gilányi Zsolt)	111
5.1. A francia forgalmi adórendszer az áfa bevezetését megelőző években	115
5.2. Az áfa bevezetését megelőző években érvényben lévő francia forgalmi adórendszer pozitívumai.	119
5.3. Az áfa bevezetését megelőző években érvényben lévő francia forgalmi adórendszer negatívumai	120
5.4. Az általános forgalmi adó terve, várt hatások.	125
5.5. Összegzés	127
5.6. Irodalomjegyzék	128
6. Az általános forgalmi adó magyarországi története egy sajátos szemszögből (Vira Sándor)	129
6.1. A kezdetek (1988-1992)	129
6.2. Irány a teljes jogharmonizáció az EU-s forgalmi adó szabályokkal (1993-2004).	135
6.3. Bent az Európai Unióban	142
6.4. Napjaink (2008-2018).	145
6.5. Irodalomjegyzék	146
III. rész A hozzáadottérték-adó és a pénzügypolitika	149
7. Az Állami Számvevőszék ellenőrzési és egyéb tapasztalatai az áfa adónem területén (Domokos László, Baksa Anikó, Szappanos Júlia).	151
7.1. A központi költségvetés áfa bevételeinek alakulása.	151
7.2. Az adóbevételek teljesülésének számvevőszéki ellenőrzése	154
7.3. A központi költségvetésről szóló törvényjavaslat véleményezése.	157
7.4. Gazdaságfehérítés – versenyképesség.	159
7.5. Az adó- és vámhatósági feladatellátást érintő változások	162
7.5.1. A NAV szervezetét, felügyeletét érintő változások	162
7.5.2. A főbb módszertani változások	163
7.6. A NAV feladatellátása a számvevőszéki ellenőrzések fókuszában	165
7.6.1. 15044 számú jelentés a NAV hátralékkezelési és végrehajtási eljárási, valamint a kiemelt adózói körben gyakorolt tevékenysége szabályszerűségének, az EUROFISC rendszer működésének ellenőrzéséről	166
7.6.2. 17086 számú jelentés a NAV informatikai rendszereinek ellenőrzéséről	167
7.7. Irodalomjegyzék	168

8. Az általános forgalmi adó beszedése (Király László György)	169
8.1. Az áfa jelentősége	169
8.1.1. Az áfa világszintű elterjedtsége	169
8.1.2. Áfa az Európai Unióban	170
8.1.3. Az áfa jelentősége a magyar költségvetésen belül	172
8.2. Az áfa sajátosságai adóbeszedési szempontból	173
8.2.1. A többfázisú forgalmi adó problémája	174
8.2.2. A közösségi kereskedelem problémája	176
8.2.3. A körhintacsálás (caroussel fraud)	177
8.3. Megoldások az áfabeszedés eredményességének javítása érdekében	183
8.3.1. Rendszertípusú megoldások	183
8.3.2. Hatósági típusú megoldások	185
8.3.3. Megoldási elképzelések az EU-ban	189
8.4. Irodalomjegyzék	190
9. A forgalmi adó és az infláció összefüggései (Varga József)	193
9.1. Bevezetés	193
9.2. Az adó és az infláció általános kapcsolata	193
9.2.1. Az inflációs adó értelmezése	193
9.2.2. Az inflációs adó modellezése	195
9.3. A forgalmi adó és az infláció kapcsolata	197
9.3.1. A kapcsolat általános összefüggései	197
9.3.2. A forgalmi adó inflációnövelő hatása	199
9.3.3. A forgalmi adó csökkenésének hatása az árakra	202
9.4. Az adóemelés okozta infláció jövedelem- és vagyonújraelosztási mechanizmusa	204
9.4.1. Az újraelosztás elméleti kerete	204
9.4.2. A költségvetést érintő adórendszerbeli újraelosztási hatások	205
9.5. Irodalomjegyzék	208
IV. rész A hozzáadottérték-adó jogi megítélése	211
10. A hozzáadottérték-adó (hÉa) gyakorlata az európai adójog (az EUB esetjoga), valamint a nemzeti adójog (a magyar közigazgatási bírósági gyakorlat) kölcsönhatásában (Darák Péter)	213
10.1. Bevezetés	213
10.2. Pillanatfelvétel a 2019-ben nyitott jogértelmezési kérdésekben feltárható uniós hÉa gyakorlatról	214
10.3. Pillanatfelvétel az uniós joghoz kapcsolódó hÉa ügyek magyar bírói gyakorlatáról	218
10.4. Következtetések	220
10.5. Irodalomjegyzék	221

11. A közigazgatási áfa perekről (Traveller in time) (Hajnal Péter)	223
11.1. A kezdet – 1992/1993	223
11.2. A kifejlődés – 1996/1997	225
11.3. Csatlakozás előtt – 2002/2003	228
11.4. Csatlakozás után – 2008	232
11.5. Magyar előzetes döntéshozatali ügyek után – 2012	234
11.6. Napjaink – 2017	238
11.7. A jövő	242
11.8. Irodalomjegyzék	243
12. Visszaélések az áfa rendszerében	
büntető bírói szemmel (Molnár Gábor Miklós)	245
12.1. Bevezető gondolatok	245
12.2. A büntetőjogi szabályozás	246
12.2.1. Adócsalás a korábbi Btk-ban	246
12.2.2. A költségvetési csalás	247
12.2.3. Dogmatikai és gyakorlati kérdések a költségvetési csalás köréből	248
12.2.4. Az Európai Unióhoz csatlakozás hatása az áfa bűnözésre	254
12.2.5. A releváns iratok eltüntetése, az iratlopás	255
12.3. Jogkövetkezmények	258
12.3.1. A vagyonelkobzás	258
12.3.2. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal polgári jogi igénye	260
12.3.3. A pénzmosás	261
12.3.4. A „ne bis in idem” elvének újszerű értelmezése az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában	261
12.4. Záró gondolatok	263
12.5. Irodalomjegyzék	264
V. rész A hozzáadottérték-adó nemzetközi vonatkozásairól	267
13. Az Európai Unió és a nemzeti hozzáadottértékadó-rendszerek kapcsolata (Jancsa-Pék Judit)	269
13.1. A héa jelentősége	269
13.2. Az EU adópolitikája	271
13.3. Az uniós és a nemzeti jog viszonya	271
13.4. Az áfa harmonizációja az EU-ban: történet	273
13.5. Magyarország	282
13.6. Az áfa jövője – a történet folytatása	284
13.7. Irodalomjegyzék	297
VI. rész A szerzőkről röviden	301
Melléklet	319

Kovács Ferenc

4. Amerikai áfa kísérletek – társasági adó kiváltása forgalmi adóval

A hozzáadottérték-adózás a világban két utat járt és jár be. Egyrészt az össz-fázisú nettó adózását, amelynek jellemzője, hogy minden gazdasági tevékenység (forgalmi jellegű) adókötelezettség alá esik, de a beszerzésekre jutó adó levonható, így csak a hozzáadott érték adózik. A másik megközelítés nem minden termelési/szolgáltatási fázist adóztat, hanem kizárólag a végső fogyasztást. Ez az ún. egyfázisú fogyasztási adó, melynek jellemző példája az egyesült államokbeli „sales tax” (értékesítési adó). Ugyanakkor a tengerentúlon is voltak kísérletek az össz-fázisú forgalmi adó bevezetésére, melynek szabályait a következőkben igyekszem részletezni.

4.1. VAT versus GST

A VAT (Value Added Tax) úgynevezett többfázisú adó. A termelés, a kereskedelem minden lépcsőjében az eladó/szolgáltatást nyújtó befizeti a hozzáadottérték-adót, a számlában a vevővel/szolgáltatást igénybe vevővel kifizetteti. Ha pedig a vevő/szolgáltatást igénybevevő nem az áru végső fogyasztója, hanem maga is vállalkozás, aki üzleti célból, gazdasági tevékenységéhez szerezte be az árut/szolgáltatást, akkor a vevő/igénybevevő visszakérheti (levonhatja, visszaigényelheti) ezt a hozzáadott érték adót az államtól/adóhatóságtól. Így végső soron valódi adóbevétel csak akkor lesz a hozzáadottérték-adóból, ha a terméket/szolgáltatást a végső fogyasztó megveszi/igénybe veszi: ekkor az eladó/szolgáltatást nyújtó ugyanúgy befizeti az adót, a számlában a vevővel/igénybe vevővel megfizetteti, és kész. A végső vevő fedezi a hozzáadottérték-adót.

Az egyesült államokbeli Sales Tax, vagy GST (Goods and Services Tax), az egyfázisú forgalmi adózás egyik legjellemzőbb példája. Az Amerikai Egyesült Államokban (USA) nincs forgalmi adóztatás, legalábbis szövetségi szinten. Az egyes államok többségében azonban van valamilyen állami szintű forgalmi

adóztatás. Ugyanakkor minden államban más és más részletszabályok szerint, nem egységes rendszerben. A legtöbb államban ugyanakkor az alapok egységesek, csak az adó mértéke és az egyes részletek térnek el. Ezek az adók mind egyfázisúak: elvben csak akkor kell megfizetni, amikor a kiskereskedelmi forgalomban a végső vevőnek eladnak valamit. A nagykereskedelemben nem kell adót felszámítani: így nem is halmozódik az adó. A bizonyítás elég nehézkes, különféle céges nyilatkozatok, meg utólag nyomon követhető ellenőrzési rutinok, rendszerek használhatók.

Az összefázisú adó hátrányait mindannyian ismerjük, legalábbis EU szinten. A tagállami eltérő adómértékek, illetve az egyes adóhatóságok együttműködésének nehézségei az erre fogékony adózókat a csalásra ösztönzik, ezek legjellemzőbb példái az ún. körhintacsalás, illetve az úgynevezett missing trader (hiányzó kereskedő). De jelen írásnak nem ez a témája, ezért nézzük meg röviden, mi a helyzet az egyfázisú adózással, az amerikai rendszerrel, mi lehet a hátránya. Először is: az USA-n kívül már alig-alig valahol létezik ilyen rendszer, míg a többfázisú forgalmi adózást világszerte alkalmazzák. Amerikában is próbálják néhány évenként megreformálni a forgalmi adózás rendszerét, de a szövetségi (USA) szintű adóreform elképesztő nehézkessége miatt nem került rá sor. Miért lehet rossz tehát az USA forgalmi adó rendszere?

A lényegi különbség a többfázisú és egyfázisú adózás között, hogy az amerikai rendszerben a cégeknek maguknak kell az értékesítés pillanatában meghatározniuk, hogy végső fogyasztásról van-e szó (és ezért adót kell fizetni), vagy sem (és ezért nincs adó). Az európai rendszerben az eladónak/szolgáltatást nyújtónak ezt nem kell eldöntenie, kitalálnia: ő mindenképpen adót fizet, a vevő/igénybevevő pedig visszakéri az adót, ha nem minősül végső fogyasztónak. Az adóhatóság feladata, hogy ellenőrizze: tényleg jogosan kérte-e vissza az adót, vagyis gazdasági tevékenységéhez használta-e fel a beszerzett árut/igénybe vett szolgáltatást. Tehát: az amerikai rendszerben az árusító cégeknek kellene alaposan ellenőrizniük a partnereik vállalkozási tevékenységét, és ha rosszul mérték fel a vevőt, akkor ők, mint eladók felelnek a meg nem fizetett adóért. Az európai rendszerben ezt az ellenőrzést nem bízzák rá, nem kényszerítik rá az eladókra, az adóhatóság, utólagos ellenőrzésekkel, a bevallások áttekintésével, kockázatelemzéssel próbálja kiszűrni az adóelkerülő vevőket. Látható tehát, hogy az EU-ban meglévő csalási mechanizmusok helyett van másfajta adóelkerülésre törekvés

az USA-ban (be nem fizetett adó, fiktív kereskedőcégeknek történő értékesítéssel), és van ezek mellett állandó bizonytalanság a nagykereskedők számára: jól ítélték-e meg az összes vevőjüket? Egyszóval, a GST bevezetése önmagában nem lenne gyógyír a VAT csalások ellen.

4.2. A VAT kialakulása

4.2.1. A kezdetek

A hozzáadottérték-adó alapjai az első világháborút követően alakultak ki, mégpedig – furcsa módon – párhuzamosan az Ó- és az Újvilágban, egy német iparos és egy amerikai pénzügyi oktató írásai alapján. A szakirodalom végül Carl Friedrich von Siemens írását korábbinak tartja, így az ő munkája („Veredelte Umsatzsteuer”) tekinthető az első olyan műnek, mely a hozzáadottérték-adóztatást (Value Added Tax – VAT, magyar rövidítéssel: héa) említi.

Érdekes módon a héa-t nem fogyasztási típusú adóként kívánták bevezetni, hanem inkább a társasági nyereségadó egyik alternatívájaként, mely csak a végső fogyasztást adóztatja. Ezt az elméletet erősítette Thomas Sewall Adams, aki 1921-ben egy újfajta társasági adót kívánt bevezetni, melynek forgalmi adó elemei voltak (Adams, 1921).

4.2.2. USA-beli elképzelés egy új típusú adóról

Thomas S. Adams az I. világháborút követően az amerikai társasági adóval kapcsolatban fogalmazott meg kritikát. Kiemelte annak nem hatékony voltát, illetve azt, hogy pótdókat kellene kivetni, ami azonban éppen a leendő adóalanyok tekintetében könnyen megkerülhető lenne.

Az egyszerűsége és az egyenlőtlensége kívánta a hangsúlyt helyezni, ez biztosította volna az alacsonyabb adókulcsot. Az igazságosabb, de összetettebb adók magasabb adókulcsot eredményeznének. Egyik víziója az volt, hogy a nettó jövedelemadót egy alacsony mértékű „hózzávetőleges nettó jövedelmet” terhelő adóra kell cserélni. Ez alatt a „bruttó jövedelemhez” hasonló dolgot értett. Az egyetlen célja az adómérték csökkentése volt (3% körülire) annak érdekében, hogy figyelmen kívül lehessen hagyni azokat az összetett szabályrendszerű levonásokat, amelyek az adót bonyolítják. Az adóalapot „módosított bruttó jövedelemnek” is lehet nevezni.

Véleménye szerint az áruk gyártói és eladói esetében szükség esetén további egyszerűség lett volna elérhető azáltal, hogy az adó egy részét a gyártó vagy a kereskedő által fizetett adók után adóhitelként vagy -visszatérítésként adják vissza, melynek mértéke a viszonteladásra vásárolt áruk vagy az értékesítésre szánt áruk előállításához szükséges felhasználás értékére vonatkozott volna. Megjegyzendő, hogy a „közelítő nettó jövedelem” javasolt adója nem tartalmazta volna a forgalmi vagy fogyasztási adók legnagyobb hibáját, nevezetesen, hogy elképzelhetetlenül tisztességtelen versenyt teremtett volna a többlépcsős és az egy folyamató iparágak között, és mentesítették azokat a foglalkozásokat vagy tranzakciókat, mint a banki, hirdetési, szakmai szolgáltatásokat és hasonlókat, amelyekben a nyereséget nem „értékesítés” okozza. A forgalmi adó legrosszabb jellemzői abból adódtak, hogy az „értékesítési költségre” alkalmazták, amit Thomas S. Adams javaslata háttérbe szorított vagy megszüntetett volna.

Látható, hogy ekkor az USA közigazdasági még csak az egyfázisú forgalmi adóban gondolkodtak és e helyett kívántak egy alternatív (igazságosabb) elvonást bevezetni a már ismert, bevált társasági adó alapjain.

4.2.3. A francia modell

Abban az időszakban, amikor az első hozzáadottérték-adót bevezették Franciaországban, két modell volt az adóhalmozódás kiküszöbölésére.

Az első az RST („retail sales tax”), mely elsősorban Észak-Amerika egyes államaiban terjedt el, és a lényege, hogy az adó felfüggesztésre kerül mindaddig, amíg az adóalany egy másik adóalanynak ad el terméket. A héa ezzel szemben minden termékértékesítésre, szolgáltatásnyújtásra ténylegesen felszámítja a fizetendő adót, és külön teszi lehetővé a levonhatóságot, amennyiben adóalanyok közötti ügyletről volt szó.

Ahogy látható, közigazdaságilag, elméleti síkon a két adófajta nem különbözik egymástól, ugyanakkor jelentősek az eltérések gazdasági hatások (például cash flow) és adminisztrációs kötelezettségek terén.

Mindkét adótípusnak vannak támogatói és ellenzői. Az RST ellenzői szerint a héa kevésbé kitett a csalásnak, mivel minden gazdasági eseménynél adóbeszedés történik. A héa ellenzői szerint éppen a héa visszatérítési lehetőségei adnak táptalajt a csalóknak. Mindkét tábor kitart a nézetei mellett, ugyanakkor

közgazdaságilag egyértelmű, hogy amennyiben egy adóalany beszerzései hosszú időperiódusban keletkeznek és az értékesítés csak jóval később következik be, az pénzügyileg a héa rendszerében hátrányos lehet, mivel „meg kell finanszírozni” a héa összegét.

Ezért néhány RST elemet az EU héa rendszere is átvett, pl. az EU-n belüli beszerzések adókötelezettségeinek szabályainál.

De az USA-ban megmaradt az RST. Ennek ellenére voltak kísérletek egy többfázisú adóhoz közgazdaságilag hasonló adó megvalósítására, melynek legtipikusabb példája lett a Michigan állambeli „Single Business Tax” (SBT).

4.3. A Michigani „Single Business Tax”

Michigan állam, mint sok más adóztató hatalom, a II. világháború utáni gazdasági fellendüléskor azzal szembesült, hogy szüksége van adóbevételekre az állami kiadások fedezése érdekében, azonban ezek nem lehetnek olyan magasak, hogy a vállalkozásokat eltántorítsák a letelepedéstől, illetve az államban való maradástól. A vállalkozások ugyanis érzékenyek lettek az adószabályokra és könnyen „vándoroltak” (és vándorolnak ma is) államok, illetve akár kontinensek között is az adóelőnyökért. (Hines, 2002)

4.3.1. Az SBT története

Az előző bekezdésben említett adóoptimalizálási módszer miatt Michigan állam 1975-ben bevezette azt a „Single Business Tax” (magyarul kb. Egységes Társasági Adó) nevű adófajtát, mely leginkább a nevében volt társasági adó, egyébként több hozzáadottérték-adó elemet tartalmazott.

Az adó 2010-ig volt hatályban, az aktív időszakok közül pl. 2001-ben Michigan államnak 2,2 milliárd dollár bevételt hozott.

Az SBT célja egy olyan, hozzáadott-érték jellegű adó bevezetése volt, amely lehetővé teszi, hogy az adóalany vállalkozások a beruházási költségeik 100 százalékát levonhassák. Ezen túlmenően – ellentétben a társasági adóval – az SBT-nek volt egy olyan szokatlan szabálya is, hogy a veszteséges vállalkozásokat is megadóztatta, szintén hasonlóan a hozzáadottérték-adóhoz.

Az SBT „mélyrepülése” először 1995-ben kezdődött el, amikor úgy módosították a jogszabályt, hogy csak a Michigan állam területén történt befektetésekre jutó adó volt levonható, ezzel az USA Alkotmányának államközi kereskedelmi szabályai sérültek. Az ezek miatt kialakult jogi és politikai természetű támadások miatt a szabályt elég hamar módosították, méghozzá 1999-ben, amikor egyúttal egy újfajta adóhitelesítés bevezetésére került. Ugyanakkor e szabály nem nyerte el a vállalkozások tetszését, ezért Michigan állam az SBT kivezetése mellett döntött 2010-ben.

4.3.2. Az SBT általános szabályai

Az SBT kiváltotta a társasági jövedelemadót és hat egyéb adót is (beleértve a vállalkozások helyi ingatlanadóját), ezért hívták egységes társasági adónak.

Az SBT egykulcsos volt, mértéke 2,35%.

Az SBT a forrásalapú hozzáadottérték-adó egyik formája, és ezért sokban hasonlított egy korábbi társasági adófajta. Mind a jogi személyiséggel rendelkező, mind pedig a jogi személyiséggel nem rendelkező vállalkozások is az SBT alanyai voltak, az ezen okból teljesítendő adókötelezettségekhez különféle kedvezmények (adólevonások és adóhitelek) kapcsolódtak. Egyfajta gesztusként az adóegyszerűsítés és a kisvállalkozások számára nyújtott adókedvezmények okán azok az adózók, amelyek éves bruttó árbevétele 34 000 dollár alatt volt, mentesültek az SBT kötelezettsége alól, és nem volt szükség SBT adóbevallás benyújtására sem.

4.3.3. Az SBT alapjának meghatározása

Az SBT szerinti adóalap meghatározása több tényező összegeként történik. Így az adózók meghatározták az adóalapot, melyet „adóköteles hozzáadott értéknek” hívtak. Ez a nyereségből (amelynek számítása megegyezett a szövetségi adóalap meghatározása során alkalmazott nyereség fogalmával), a munkaerő költségekből, az értékcsökkenésből és a kamatköltségekből állt. Az adózók ezután levonták a tőkeköltségeket, valamint a kamat, osztalékok és jogdíjak, valamint a partnerségekből származó bevételeket. Ezt követően több növelő és csökkentő tételt kellett meghatározni az említett SBT adóalapra.

Ez eddig gyakorlatilag egy társasági adóra, vagyis jövedelemadóra emlékeztetett. De az SBT koncepciója mögött az állt, hogy az üzleti bevételeket kívánta megadóztatni, csökkentve a más vállalatoknak juttatott kiadásokkal, kivéve a pénzügyi eszközöket érintő tranzakciókat.

Mivel a szövetségi adózási célokra meghatározott üzleti nyereség magában foglalja a pénzügyi bevételeket, csökkentve az értékcsökkenéssel és a kamatköltségekkel, ezért szükség volt néhány kiigazításra az SBT szerinti adóköteles hozzáadott érték kiszámítása érdekében.

A Michigan állambéli üzleti ingatlanok (kereskedelmi és ipari épületek) üzleti befektetési teljes mértékben levonhatók voltak az SBT adóalapjából (vagyis a „hozzáadott értékből”). A Michigan állambeli ingó befektetések (jellemzően termelőeszközök) szintén teljes mértékben levonhatók voltak, de az ehhez kapcsolódó fogalom meghatározás speciális volt.

A kizárólag Michiganban található vállalatok levonhatták az összes kiadásukat mind ingó, mind ingatlan tulajdon tekintetében.

A több államban jelen lévő vállalatok jogosultak voltak levonni a Michigan állambeli adóalapból („hozzáadott értékből”) az ingó kiadások egy részét. Azt a képletet, amelyet a kiadások Michigani részének meghatározására használtak, 50%-ban az üzleti tulajdon helye és 50%-ban a munkavégzés helye határozta meg. Így, ha az Egyesült Államokban a foglalkoztatás 30%-a Michiganban történt és az Egyesült Államokban lévő vagyon 60%-a Michiganban volt megtalálható, 45%-os adólevonásra volt jogosult $((30\% + 60\%) / 2)$.

Michigan nem ugyanezt a képletet használta az egyéb bevételek és kiadások megosztására. Ezeket az egyéb elemeket 1/3 részben a telephely, 1/3 részben a tevékenység helye, és 1/3 részben az értékesítés helye alapján lehetett levonásba helyezni. A különbség oka az volt, hogy más államok megengedték az adózóknak, hogy értékcsökkenést számoljanak el az eszközeikre és ingatlanjaikra ahelyett, hogy a tőkekiadásra csökkentést alkalmazzanak, így a Michigani SBT bőkezűbben kezelte a beruházási kiadásokat, mint bármely más állam rendszere.

Mivel a Michigan állam által biztosított kedvezményeket bárhol fel lehetett használni az Egyesült Államokban, a Michigani törvényhozók aggódtak, hogy az SBT azokat is „megjutalmazza” adólevonási lehetőségekkel (így adóalap csökkentéssel), akik Michigan állam területén kívül fektetnek be. Ingatlanok esetén e probléma megoldható volt azzal, hogy csak a Michigani ingatlanok esetén járt adólevonási lehetőség. Ingó dolgok esetében, amelyet könnyebben lehetett államok között mozgatni, már nem volt ilyen egyszerű a helyzet. Ott az ingó-

ság felhasználási helye, mint adólevonási lehetőség, hibákat rejtett magában. Ezért a használat mellé a foglalkoztatási feltétel is bekerült, ezzel próbálva igazságossá tenni az adólevonási lehetőséget. Ezzel a szabállyal azokat a vállalkozásokat kívánta „helyzetbe hozni” a jogalkotó, amelyek elsősorban Michigan államban végeznek termelő tevékenységet.

4.3.4. SBT kedvezmények, mentességek

Az SBT számos olyan rendelkezést tartalmazott, amelyek csökkentették az adófizetési kötelezettséget a kisvállalkozások és az alacsony nyereségű vállalkozások számára. A 34 000 dollár alatti korrigált bruttó bevételekkel rendelkező cégek mentesültek az SBT megfizetése és az ezzel kapcsolatos adóbevallási kötelezettség alól. A 34 000 dolláros bevételt meghaladó vállalatok is jogosultak voltak legfeljebb 34 000 dollár mentességet igényelni (fokozatosan csökkenő mértékben) oly módon, hogy minden egyes dollárbevétel emelkedés 2 dollárral csökkentette a kedvezményt, így az 51 000 dollár mértékű bevételnél „fogyott el”. Az alapmentesség 1977-re 36 000 dollárra emelkedett, de végül egy évközi módosítás ezt 40 000 dollárra emelte, ami 1988-ra tovább nőtt 45 000 dollárra.

1991-ben a 100 000 dollárnál kisebb bruttó bevételekkel rendelkező cégek mentesültek az SBT bevallások benyújtásától, ez 1994-ben 250 000 dollárra, 2002-ben 350 000 dollárra emelkedett.

Az adózók jogosultak voltak az SBT adóalaphoz kapcsolódóan adóalap csökkentést választani, erre két módszert kínált a jogalkotó. A bruttó bevételek levonásával az adóalap („adóköteles hozzáadott érték”) csökkentésére volt lehetőség a korrigált bruttó bevételek 50%-áig, függetlenül a tényleges kiadások nagyságától. Ez a levonás leginkább az olyan adózók számára volt fontos, akik/amelyek nagy hozzáadott értékkel működtek.

A másik módszer, a rendkívüli kompenzációs levonás célja az volt, hogy csökkentse azon vállalatok adóalapját, amelyek esetében a munkaerő kompenzáció nem jelentett nagy mértéket. A vállalkozások jogosultak voltak csökkenteni az adóalapot, vagyis az adóköteles hozzáadott értéket a 65%-os hozzáadott érték feletti résszel, értelemszerűen legfeljebb 35%-ig. Tegyük fel például, hogy egy cég adóalapja a hozzáadott értékének 75%-ával egyenlő. Ezután a cégnek jogában áll csökkenteni SBT adóalapját tíz ($75 - 65 = 10$) százalékkal. A rendkívüli kompen-

zációt 1977-ben megnövelték, ezzel lehetővé tették a vállalatok számára, hogy csökkentsék SBT kötelezettségeiket az adóalap és a hozzáadott érték 63%-a között, vagyis a kedvezmény 2%-kal növekedett (a korábbi 65% feletti hozzáadott érték levonhatósága a 63% feletti rész levonhatóságára módosult).

A jogi személyiséggel nem rendelkező, illetve a be nem jegyzett vállalkozások is az SBT alanyai voltak, és (további adócsökkentési lehetőségként) jogosultak voltak adóhitel igénybevételére a kötelezettségeik csökkentése érdekében. Ezek a bejegyzett társaságoktól eltérő entitások jogosultak voltak olyan adóhitelekre, amelyek SBT kötelezettségeiket 10%-kal csökkentik. Kisméretű, jogi személyiséggel nem rendelkező, illetve be nem jegyzett vállalkozások nagyobb adóhitelt igényelhetnek: 20 000 dollár adóalap alatt 20%-os adóhitel, míg 20 000 és 40 000 dollár közötti adóalap esetén 15%-os adóhitelt vehettek igénybe. Különböző egyéb kisebb adóhitelek is rendelkezésre álltak meghatározott tevékenységet végző adózók részére.

4.3.5. Főbb változások az SBT-ben

Az SBT rendelkezéseit az 1975-ös bevezetése után gyakran módosították. 1977-ben a mezőgazdasági termelés hozzáadott értékét mentesítették az SBT adóalapja alól.

Ugyanabban az évben Michigan állam elfogadta a kisvállalkozói adóhitel lehetőséget a 3 millió dollár bruttó bevételt meg nem haladó cégek részére, amelyek jövedelme az évi 300 000 dollárt nem érte el és a részvényesi és tisztségviselői jövedelem évi 60 000 dollár alatt volt. Az adóhitel igénybevételét követően fizetendő adó megegyezett a korrigált üzleti jövedelem, az SBT adómérték és a 0,45-ös arány szorzatával, csökkentve az adólevonásokkal és mentességekkel.

Olyan cégek esetében, amelyek nem igényelték az ingó- illetve ingatlanbefektetések miatti mentességet, a rendkívüli kompenzációt vagy a bruttó bevételek levonását – és egyébként a 2,35%-os mértékű SBT fizetésére voltak kötelezettek – a kisvállalkozói adóhitel adójóváírásuk miatt a módosított bruttó adókötelezettség a bevétel 5,22%-ára változott.

Cégek, amelyek képesek voltak további mentességeket vagy levonásokat igénybe venni, az ebből származó adóelőnyökkel arányosan csökkenthették adókötelezettségüket.

A kisvállalkozói adóhitelhez való jogosultság később kibővült 1982-ben, 1992-ben és 1995-ben. Így, ha a vállalkozás éves bruttó bevétele kevesebb volt, mint 10 millió dollár, a korrigált üzleti jövedelem kevesebb volt, mint évi 475 000 dollár, és az egyéni részvényesek és a tisztségviselők jövedelme évi 115 000 dollár alatt volt, jogosultak lettek adóhitelre.

A kisvállalkozói hitelekkel nem elégedett adófizetők számára Michigan állam bemutatta az alternatív adókulcs számítási módszert 1988-ban.

A 7,5 millió dollár bruttó bevétel alatti vállalkozások jogosultak voltak arra, hogy a módosított üzleti jövedelmük 4%-ának megfelelő SBT kötelezettséget fizessenek. A kisvállalkozói hitel nem volt együtt használható ezen alternatív adókulcsszámítással. Az alternatív adókulcs 1992-ben 3%-ra csökkent, majd 2%-ra 1994-ben.

Az SBT általános kulcsa ezek mellett 1994-ben 2,3%-ra csökkent.

4.3.6. Néhány statisztikai adat az SBT-ről

A nagyvállalatok voltak, amelyek az SBT bevételeinek többségét adták, a kisvállalkozásoknak adott kedvezményeknek kevés hatása volt a teljes állami adóbevételre.

1998-99-ben 92 olyan vállalkozás volt, amelynek Michigani adóalapja meghaladta a 100 millió dollárt; ezek a cégek, amelyek az SBT adóalanyok 0,07%-át tették ki, 659 millió dolláros kötelezettséget vallottak be, ami 27,9%-ot jelentett az összes Michigani adóbevételből. Az SBT bevételek több mint fele az adófizetők 1,29%-ától jött, akiknél/amelyeknél az adóalap a 10 millió dollárt meghaladta.

Indokolt lehet kiemelni, hogy a különböző kedvezmények, illetve adóhitelek milyen hatást gyakoroltak az adóbevételekre. 1998-1999-ben a tőkekedvezményt igénybe vevők között gyakorlatilag minden méretű vállalkozást találunk, az adóalapcsökkenés nagyjából 6%-os volt. A kedvezményeket ezt követően általában az alacsonyabb adóalappal rendelkező adózók vették igénybe, ahogy (értelemszerűen) a kisvállalkozások adókedvezményét és a mentességeket is.

A bruttó bevétel csökkentés kedvezménye a Michigani adóbevételt 7,25%-kal, míg a rendkívüli kompenzáció 8,9%-kal csökkentette. Mindkét módszert széles körben használta minden méretű adózó, bár a nagyon kis hozzáadott ér-

téssel bíró vállalatok általában ezeket a kedvezményeket kevésbé gyakran alkalmazták, valószínűleg a vonzóbb alternatívák elérhetőségének köszönhetően.

Érdekes megvizsgálni, hogy a gazdaság mely szektorából milyen arányban kerültek ki az adófizetők. Az ipari cégek az adóalanyok 10%-át tették ki, ugyanakkor az SBT bevételek 39%-át ők szolgáltatták. A szolgáltatási iparágakban működő vállalatok az SBT bevételeinek 19%-át biztosították, a kereskedelem, az SBT bevételek 14%-ában, a kommunikációs és a közüzemi szolgáltatások 7%-ában voltak érintettek.

Érdemes megfigyelni azt is, hogy az egyes kedvezményeket, mentességet a gazdaság mely szereplői vették (inkább) igénybe. Az ipari (gyártó) cégek a rendkívüli kompenzációt alkalmazták széles körben, ezáltal az összesített SBT kötelezettségüket 95 millió dollárral csökkentették, vagyis a teljes 924 millió dolláros SBT kötelezettségük körülbelül 10%-ával. A bruttó bevételek levonása kevésbé volt fontos az ipari cégeknél, az összes adócsökkentés kb. 25 millió dollár volt. A szolgáltató iparágakban működő cégek a rendkívüli kompenzációval 75 millió dollárral csökkentették az SBT kötelezettségeiket, illetve 97 millió dollárral a bruttó bevételek levonásának alkalmazásával. A kereskedelmi vállalatok a rendkívüli kompenzációs levonással az SBT-kötelezettségeiket 52 millió dollárral csökkentették, míg a pénzügyi, a biztosítási és az ingatlanos vállalkozások a bruttó bevételek levonásával 37 millió dollárral csökkentették az SBT kötelezettségeiket.

A jogi személyiséggel rendelkező cégek 1998-1999-ben 1,75 milliárd dollár SBT kötelezettséget vallottak be összesen, ami az összes SBT befizetés 74%-át tette ki. A jogi személyiséggel nem rendelkező cégek 368 millió dollár kötelezettséget vallottak be, míg más üzleti szervezetek, például a partnerségek és a Limited Liability Company-k (LLC-k) 213 millió dollárt (ez utóbbi szervezeti forma kb. a magyar kft.-nek felel meg). A kiskereskedelmi és szolgáltatási ágazatok inkább ez utóbbi két körbe tartoztak, míg az ipari vállalatok inkább a bejegyzett cégek közül kerültek ki.

4.3.7. Néhány záró gondolat

Az SBT egy érdekes kísérlet volt egy USA tagállam részéről. Nem volt teljesen forgalmi adónak tekinthető, mivel a jövedelmet adóztatta, de rengeteg olyan adóalap módosító tétel, kedvezmény, mentesség volt, mellyel gyakorlatilag csak

a hozzáadott érték (vagy teljeskörűen még az sem) került adóztatásra. E hibrid megoldás a bonyolultsága miatt lett kevésbé sikeres, látszik, hogy az adóztató hatalom próbálta mindig „finom hangolni” a szabályokat, de ez magában rejtette azt a veszélyt, hogy egyre bonyolultabbá váltak a rendelkezések. Ez volt az egyik ok, amiért végül kivezetésre került az adónem.

4.4. Irodalomjegyzék

ADAMS, THOMAS SEWALL (1921): Fundamental Problems of Federal Income Taxation. In: The Quarterly Journal of Economics, Volume 35, Issue 4, 1 August 1921, pp 527–555.

HINES, JAMES RODGER, JR. (2002): Michigan's Flirtation with the Single Business Tax. University of Michigan and NBER, December 2002. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.467.1175&rep=rep1&type=pdf>